

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2022. gada 8. jūnijā

lietā Nr. 2021-40-0103

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa, pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma, pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2022. gada 11. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta ceturtās daļas 2. punkta un Ministru kabineta 2006. gada 10. janvāra noteikumu Nr. 38 „Noteikumi par īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietoto personu uztura, mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normām” 4. pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 95. panta otrajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 62. panta pirmo daļu aizturētais ir persona, kura likumā noteiktajā kārtībā īslaicīgi aizturēta, jo atsevišķi fakti dod pamatu uzskatīt, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Atbilstoši šā likuma 267. panta pirmajai daļai aizturēšana ir pamats personas tiesību ierobežošanai un ļauj turēt personu speciāli aprīkotās policijas telpās.

Saeimā 2005. gada 13. oktobrī pieņemtais Aizturēto personu turēšanas kārtības likums, kas stājās spēkā 2005. gada 21. oktobrī, nosaka saskaņā ar Kriminālprocesa likumu aizturēto personu turēšanas kārtību speciāli aprīkotās policijas telpās – īslaicīgās aizturēšanas vietā. Papildus tam atbilstoši minētā likuma

1. panta otrajai daļai, ievērojot šajā likumā noteikto kārtību un citos likumos noteiktos ierobežojumus, īslaicīgās aizturēšanas vietā, ja nepieciešams, var ievietot arī administratīvi aizturētās personas, kā arī apcietinātās un notiesātās personas – procesuālo darbību veikšanai. Meklēšanā esošās apcietinātās personas un ar brīvības atņemšanu notiesātās personas pēc aizturēšanas var ievietot īslaicīgās aizturēšanas vietā līdz to pārvietošanai uz izmeklēšanas cietumu vai brīvības atņemšanas iestādi, bet ne ilgāk par septiņām darba dienām. Tāpat likumā noteiktajos gadījumos īslaicīgās aizturēšanas vietā var ievietot personas, kuras aizturētas Imigrācijas likumā noteiktajā kārtībā, izņemot mazāk aizsargātas personas. Redakcijā, kas bija spēkā līdz 2022. gada 16. martam, minētais pants paredzēja, ka īslaicīgās aizturēšanas vietā iespējams ievietot arī administratīvi arestētās personas.

Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. pants nosaka īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietotās personas sadzīves apstākļus. Šā panta pirmā daļa paredz, ka aizturētā uztura, mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normas nosaka Ministru kabinets. Savukārt šā panta ceturtās daļas 2. punkts (turpmāk – apstrīdētā likuma norma) noteic, ka katru aizturēto nodrošina ar gultas piederumiem (matraci un segu).

Izpildot minēto deleģējumu, pieņemti Ministru kabineta 2006. gada 10. janvāra noteikumi Nr. 38 „Noteikumi par īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietoto personu uztura, mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normām” (turpmāk – Noteikumi Nr. 38), kas stājās spēkā 2006. gada 25. janvārī. Noteikumu Nr. 38 6. punkts paredz, ka mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu normas vienai īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietotajai personai nosaka saskaņā ar šo noteikumu 4. pielikumu. Noteikumu Nr. 38 4. pielikums (turpmāk – apstrīdētā noteikumu norma) noteic, ka aizturētajai personai tiek nodrošināta viena zobu suka, zobu pasta (20 ml diennaktī), tualetes papīrs (30 metru rullis 10 diennaktīm), šķidrās tualetes ziepes (40 ml diennaktī), ja nepieciešams – higiēniskās paketes (10 gab.).

2. Pieteikuma iesniedzēja – Administratīvā rajona tiesa (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētā likuma norma un apstrīdētā noteikumu norma (abas kopā – apstrīdētais regulējums) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 95. panta otrajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā ir administratīvā lieta Nr. A420156120 par Valsts policijas faktiskās rīcības atzīšanu par prettiesisku un nemantiskā

kaitējuma atlīdzinājumu. Pieteicējs šajā administratīvajā lietā ir persona, kas 2019. gadā vairākkārt atradusies īslaicīgās aizturēšanas vietā. Būdam neapmierināts ar sadzīves apstākļiem īslaicīgās aizturēšanas vietā, pieteicējs vērsies Valsts policijā, lūdzot atlīdzināt nemantisko kaitējumu, kas nodarīts, neizsniedzot viņam spilvenu un dvieli. Valsts policija pieteicēja iesniegumu noraidījusi, norādot, ka uzturēšanās apstākļi bijuši atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Tomēr, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, tas, ka no apstrīdētā regulējuma neizriet pienākums īslaicīgās aizturēšanas vietā nodrošināt aizturētajam spilvenu un dvieli, neatbilst Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka jebkura brīvības atņemšana neizbēgami būs saistīta ar ciešanām vai pazemojuma sajūtu, tomēr brīvības atņemšana nedrīkstot pakļaut personu tādām ciešanām, kas nenovēršami pārsniedz brīvības atņemšanas vietām raksturīgo līmeni.

Personām, kas atrodas brīvības atņemšanas iestādē, tiekot piešķirts spilvens. Īslaicīgās aizturēšanas vietā tiekot noteikti arī citi lielāki ierobežojumi nekā soda izciešanas vietā, tomēr tie esot skatāmi kopsakarā ar mērķi, kura dēļ apcietinātās personas tiek ievietotas īslaicīgās aizturēšanas vietā.

Norma, kas paredz, ka personu īslaicīgās aizturēšanas vietā drīkst turēt ne ilgāk kā septiņas darba dienas, attiecoties tikai uz tām apcietinātajām personām un ar brīvības atņemšanu notiesātajām personām, kuras bijušas meklēšanā. Tātad personu ievietošana īslaicīgās aizturēšanas vietā ar mērķi veikt procesuālas darbības būtu pieļaujama arī ilgāk par septiņām darba dienām.

Spilvena neesība pazeminot komfortu miega laikā un varot radīt personai mazvērtības sajūtu. Normālos apstākļos spilvena trūkums esot uzskatāms par cieņu aizskarošu un traucējot iemigšanu un pilnvērtīgu miegu. Īpaši nelabvēlīgi šāda situācija varot ietekmēt cilvēkus, kuriem jau ir diagnosticēta kāda no miega-nomoda slimībām, savukārt paaugstinātā slodze uz spranda daļu noteiktos apstākļos varot ietekmēt cilvēkus ar attiecīgām mugurkaula un kakla problēmām vai agrāk piedzīvotām traumām. Turklāt minētā negatīvā ietekme esot tieši saistīta ar to diennakšu skaitu, kuras cilvēks spiests pavadīt šādā stāvoklī. Ja viena vai divas nakts vēl būtu vērtējamās kā paciešams diskomforts, tad septiņu dienu ierobežojuma periodam racionāls pamatojums neesot saskatāms.

Neesot saskatāms iemesls, kura dēļ spilvena nenodrošināšana aizturētajiem būtu atzīstama par neatņemami ietilpstošu brīvības atņemšanas vietām raksturīgajā bardzības līmenī. Turklāt, pieaugot sabiedrības labklājībai, paaugstinoties arī higiēnas standartu prasības un tiesību normām vajadzētu būt ar tām salāgotām.

Tādējādi agrāk par pietiekamu atzīts un pastāvējais nodrošinājuma minimums kādā noteiktā brīdī var vairs neatbilst Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Cilvēktiesību konvencija) 3. panta prasībām. Līdz ar to apstrīdētā likuma norma neatbilstot Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

Saskaņā ar Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 2. panta otrās daļas 3. punktu īslaicīgās aizturēšanas vietā esot jāiekārto mazgāšanās telpa. Atbilstoši apstrīdētajai noteikumu normai katram aizturētajam esot tiesības uz tualetes ziepēm. Tāpat personām esot tiesības īslaicīgās aizturēšanas vietā turēt glabāšanai dvieļi. Tomēr apstrīdētā noteikumu norma neparedzot dvieļa izsniegšanu personai. Ja personai dvieļis nav bijis līdzī personīgajās mantās vai nav bijusi iespēja to saņemt pienesumā, tad rodoties tāda situācija, ka pēc mazgāšanās nav iespējams noslaucīties. Tādējādi personai tiek radīta mazvērtības un pazemojuma sajūta un tā varot atturēties no mazgāšanās, it sevišķi dušā.

Norma, kas paredz, ka vismaz reizi septiņās dienās aizturētie drīkst izmantot dušu, nesaskanot ar apstrīdēto noteikumu normu, kura neparedzot šādam nolūkam izmantojama dvieļa nodrošinājumu. Līdz ar to apstrīdētā noteikumu norma pārkāpjot cieņu pazemojošas apiešanās aizliegumu un attiecīgi neatbilstot Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto likuma normu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētā likuma norma atbilst Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

Tiesiskais regulējums pārkāpjot Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu un attiecīgi arī Satversmes 95. panta otro teikumu tikai tad, ja radīts aizskārums, kas pārsniedz minimālo cietsirdības līmeni.

Esot būtiski tas, ka apstrīdētā likuma norma attiecas uz aizturēto personu turēšanas apstākļiem, kas saistīti ar īslaicīgās aizturēšanas vietu režīmu. Proti, atrašanās īslaicīgās aizturēšanas vietā jau pati par sevi paredzot noteiktus tiesību ierobežojumus un radot personai zināmas ciešanas. Turklāt prasības attiecībā uz īslaicīgās aizturēšanas vietām tiek izvirzītas, ņemot vērā to, ka personas uzturēšanās šajās telpās un apstākļos ir īslaicīga.

Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (turpmāk – Spīdzināšanas novēršanas komiteja) tās 1992. gada apkopojumā par aizturēšanas apstākļiem esot atzinusi: ņemot vērā to, cik ilgi personas tiek aizturētas policijā, nevar prasīt, lai fiziskie apstākļi policijas iecirknī būtu līdzvērtīgi apstākļiem citās brīvības atņemšanas vietās, kur personas uzturas

ilgāku laiku. Nosakot šādas aizturēšanas vietas iekārtojuma kritērijus, nodrošināmo priekšmetu vidū minēts matracis un sega, bet ne spilvens. To atspoguļojot arī Spīdzināšanas novēršanas komitejas prakse attiecībā uz Latviju. Proti, 1999., 2002. un 2007. gada vizīšu laikā Spīdzināšanas novēršanas komiteja izteikusi rekomendācijas attiecībā uz aizturēto personu nodrošināšanu ar tīru matraci un segu, bet neesot norādījusi, ka aizturētajām personām būtu nodrošināmi arī spilveni. Šādas norādes nesaturot arī Spīdzināšanas novēršanas komitejas ziņojums pēc 2016. gada vizītes.

Tādējādi Saeima secina, ka no cilvēktiesību standartiem neizriet pienākums nodrošināt katram aizturētajam spilvenu un apstrīdētā likuma norma nodrošina atbilstošus apstākļus aizturētajām personām, jo spilvena neesība pati par sevi nesasniedzot tādu smaguma līmeni, kāds nepieciešams personas tiesību pārkāpuma konstatēšanai. Tādējādi apstrīdētā likuma norma atbilstot Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

Šādu secinājumu apstiprinot arī Latvijas tiesu prakse. Piemēram, Administratīvā apgabaltiesa, vērtējot uzturēšanās apstākļus Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Jēkabpils iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā, 2016. gada 30. oktobra spriedumā secinājusi, ka spilvena trūkums nav uzskatāms par tik nozīmīgu, lai varētu atzīt, ka personai tiek liegta iespēja baudīt pilnvērtīgu miegu. Attiecīgi šāds komforta samazinājums neesot atzīts par tādu apstākli, kas liecinātu par personai Satversmes 95. pantā garantēto tiesību pārkāpumu.

Turklāt Saeima norāda, ka likumdevējs periodiski izvērtē iespējas pilnveidot normatīvo regulējumu, tostarp uzlabojot aizturēto personu sadzīves apstākļus. Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijas 2021. gada 8. decembra sēdē esot apspriests jautājums par apstākļiem īslaicīgās aizturēšanas vietās, citstarp arī par aizturēto personu tiesībām saņemt spilvenu.

Saeima neapšaubā to, ka prasība nodrošināt aizturētās personas ar divieli izriet no minimālajām prasībām attiecībā uz apstākļiem īslaicīgās aizturēšanas vietās. Esot pašsaprotami tas, ka cilvēkam jādzīvo sanitāros apstākļos un jābūt nodrošinātām pietiekamām iespējām apkopt sevi un uzturēt savu ķermeni tīru. Nespēja apmierināt šīs pamatvajadzības pienācīgā līmenī liekot cilvēkam justies pazemotam. Tādēļ īslaicīgās aizturēšanas vietās vajagot būt nodrošinātiem adekvātiem higiēnas līdzekļiem.

To, ka īslaicīgās aizturēšanas vietās turētās personas jānodrošina arī ar personīgās higiēnas piederumiem, tostarp divieli, apliecinot arī Spīdzināšanas novēršanas komitejas prakse.

Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma pieņemšanas mērķis bijis nodrošināt minimālajiem cilvēktiesību standartiem atbilstošus sadzīves apstākļus īslaicīgās aizturēšanas vietās. Tomēr likumā nevarot pilnībā un detalizēti aprakstīt visas iespējamās prasības, tādēļ tajā ietverts pilnvarojums Ministru kabinetam detalizētāk izvērst nepieciešamo regulējumu. Turklāt šāda regulējuma izstrādes laikā Ministru kabinetam esot pienākums ņemt vērā personu pamattiesības. Tātad likumdevējs esot piešķīris izpildvarai plašu rīcības brīvību, lai tā, citstarp sekojot līdzi starptautiskajā un nacionālajā tiesu praksē atzītiem cilvēktiesību standartiem attiecībā uz aizturēto personu nodrošināšanu ar personīgās higiēnas līdzekļiem, varētu izdot tādas tiesību normas, kas aizturēto personu tiesības un intereses nodrošinātu pienācīgā apmērā.

Līdz ar to likumdevējs, uzliekot Ministru kabinetam pienākumu noteikt personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normas, neesot ierobežojis izpildvaras iespējas rīkoties atbilstoši Satversmes 95. pantam un, ņemot vērā īslaicīgās aizturēšanas vietu specifiskos apstākļus, nodrošināt aizturēto personu tiesības.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto noteikumu normu, – Ministru kabinets – lūdz izbeigt tiesvedību par apstrīdētās noteikumu normas atbilstību Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

Ministru kabineta tiesības izdot ārējus normatīvos aktus sniedzoties vien tiktāl, ciktāl tam šīs tiesības ir piešķirtas ar likumu.

Saskaņā ar Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta pirmo daļu Ministru kabinets nosakot aizturētā uztura, mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normas. Izpildot minēto deleģējumu, apstrīdētajā noteikumu normā esot noteiktas normas attiecībā uz mazgāšanas un personīgās higiēnas piederumiem – zobu suka, zobu pasta, tualetes papīrs, šķidrās tualetes ziepes un, ja nepieciešams, higiēniskās paketes. Dvielis apstrīdētajā noteikumu normā neesot iekļauts, jo tas neesot uzskatāms par mazgāšanas vai personīgās higiēnas piederumu.

Šāds secinājums izrietot arī no citiem tiesību aktiem, kas nosaka to personu sadzīves apstākļus, kuru brīvība ir ierobežota. Proti, Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 19. panta sestā daļa nosakot, ka apcietinātajam izmeklēšanas cietumā nodrošina individuālu gultas vietu, gultas piederumus un dvieli. Savukārt saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1022 „Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām” 5. pielikumu dvielis esot gultas veļas piederums.

Līdz ar to esot secināms, ka divielis neietilpst mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma tvērumā, bet ir gultas veļas piederums. Saskaņā ar varas dalīšanas principu izpildvarai esot tiesības izdot noteikumus tikai likumā noteiktos gadījumos un tie nedrīkstot būt pretrunā ar Satversmi un likumiem. Tādējādi Ministru kabinets apstrīdētajā noteikumu normā, neparedzot aizturētā nodrošināšanu ar divieli, neesot pārkāpis likumdevēja deleģētā pilnvarojuma robežas.

Papildus tam Ministru kabinets pauž šādu viedokli: tas, ka personai īslaicīgās aizturēšanas vietā saskaņā ar tiesību aktiem netiek nodrošināts divielis par valsts budžeta līdzekļiem, nav šķērslis tam, lai persona divieli varētu izmantot, jo personām ir tiesības to glabāt atbilstoši Ministru kabineta 2006. gada 11. aprīļa noteikumu Nr. 289 „Noteikumi par īslaicīgās aizturēšanas vietas kamerā glabāšanai atļauto priekšmetu sarakstu” 2.1. apakšpunktam. Līdz ar to personām, kuras tiek ievietotas īslaicīgās aizturēšanas vietā, esot iespēja izmantot savu personīgo divieli, kuru tām pienesuma veidā nogādā ģimenes locekļi vai citas personas, vai divieli, kas personai saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1022 „Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām” 5. pielikumu ir izsniegts ieslodzījuma vietā.

Apcietināto un aizturēto personu turēšanas apstākļi esot saistīti ar apcietināšanas vai aizturēšanas režīmu, kas pats par sevi paredzot noteiktus tiesību ierobežojumus un radot personai zināmas ciešanas.

Eiropas Padomes Ministru komitejas 2006. gada 11. janvāra Ieteikuma Rec(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem (turpmāk – Eiropas Cietumu noteikumi) 21. punkts nosakot, ka katram ieslodzītajam iekārto atsevišķu gultasvietu un izsniedz piemērotus gultas piederumus, kas tiek turēti labā kārtībā un mainīti pietiekami bieži, lai nodrošinātu to tīrību. Eiropas Cietumu noteikumu komentāros esot norādīts, ka šis punkts faktiski ir pašizskaidrojošs. Attiecīgajā punktā minētie „gultas piederumi” esot gultas rāmis, matracis un gultas veļa, ko izsniedz katram ieslodzītajam. Proti, minētais punkts neparedzot to, ka aizturētajam īslaicīgās aizturēšanas vietā būtu izsniedzams spilvens. Līdz ar to esot secināms, ka likumdevējs ir izšķīries apstrīdētajā likuma normā noteikt, ka īslaicīgās aizturēšanas vietā ir nodrošināmi Eiropas Cietumu noteikumos paredzētajiem minimālajiem standartiem atbilstoši sadzīves apstākļi.

Ministru kabinets norāda, ka viens no Spīdzināšanas novēršanas komitejas pēdējās, 2016. gada vizītes Latvijā galvenajiem mērķiem bijis pārbaudīt izturēšanas pret policijas īslaicīgi aizturētām personām un šīm personām nodrošinātos sadzīves

apstākļus. Spīdzināšanas novēršanas komitejas ziņojumā neesot izteikti norādījumi, aizrādījumi un ieteikumi saistībā ar īslaicīgās aizturēšanas vietās ievietoto personu nodrošināšanu ar spilvenu vai dvieli.

Ņemot vērā to, ka aizturēto personu atrašanās īslaicīgās aizturēšanas vietā ir relatīvi īsa, nevarētu prasīt, lai apstākļi īslaicīgās aizturēšanas vietās būtu līdzvērtīgi apstākļiem ieslodzījuma vietās, kur personas uzturas ilgāku laiku.

Tāpat Ministru kabinets pauž viedokli, ka likumā noteiktās prasības attiecībā uz īslaicīgās aizturēšanas vietā turēto personu nodrošināšanu ar gultas piederumiem varētu tikt precizētas, paredzot iespēju īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietotajām personām izsniegt arī spilvenu un dvieli, īpaši ievērojot to, ka atbilstoši Eiropas Cietumu noteikumu 5. punktā nostiprinātajam pamatprincipam dzīve ieslodzījuma vietās ir pēc iespējas pietuvināta pozitīvajiem aspektiem, kas raksturīgi dzīvei ārpus ieslodzījuma vietas, kā arī to, ka Eiropas Cietumu noteikumi ietver vienīgi minimālās cilvēktiesību aizsardzības garantijas.

Ņemot vērā šajā atbildes rakstā sniegto faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu, Ministru kabinets lūdz izbeigt tiesvedību par apstrīdētās noteikumu normas atbilstību Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

5. Pieaicinātā persona – Apvienoto Nāciju Organizācijas Komitejas pret spīdzināšanu locekle Ilvija Pūce – vērš uzmanību uz Spīdzināšanas novēršanas komitejas darbu un secinājumiem.

Spīdzināšanas novēršanas komitejas darbs esot Eiropas Padomes cilvēktiesību aizsardzības sistēmas neatņemama sastāvdaļa, un šī komiteja, būdama proaktīvs ārpustiesas mehānisms, darbojoties līdztekus ar reaktīvo tiesas mehānismu – Eiropas Cilvēktiesību tiesu.

Spīdzināšanas novēršanas komiteja esot atzinusi, ka parasti aizturēšana policijā (īslaicīgās aizturēšanas vietā) ir relatīvi īsa, tādēļ nevarētu prasīt, lai fiziskie apstākļi policijas iecirknī būtu līdzvērtīgi apstākļiem citās brīvības atņemšanas vietās, kur personas uzturas ilgāku laiku. Tomēr apstākļiem esot jāatbilst zināmām pamatprasībām. Visām policijas kamerām vajagot būt pietiekami lielām atbilstoši paredzētajam personu skaitam; esot nepieciešams atbilstošs apgaismojums (piemērots lasīšanai, izņemot miega periodu) un ventilācija. Kamerās esot vēlama dienas gaisma. Kamerām vajagot būt aprīkotām ar inventāru atpūtai (piemēram, pie grīdas pieskrūvēts krēsls vai sols), un personas, kurām kamerā jāpavada nakts, esot jānodrošina ar tīru matraci un segām. Aizturētajām personām vajagot būt nodrošinātai iespējai, kad nepieciešams, kārtot dabiskās vajadzības tīros un

cilvēcīgos apstākļos, kā arī nomazgāties pienācīgi aprīkotās telpās. Aizturētajām personām vajagot būt nodrošinātai regulārai ēdināšanai noteiktos laikos; vismaz vienreiz dienā esot jādod pilna maltīte. Tiklīdz personas tiek aizturētas policijā uz 24 stundām vai ilgāk, tām esot jānodrošina piemēroti personiskās higiēnas priekšmeti un jādod iespēja katru dienu veikt fiziskas aktivitātes ārpus telpām. Proti, Spīdzināšanas novēršanas komiteja uzskatot, ka tad, ja persona īslaicīgās aizturēšanas vietā tiek turēta ne vairs īslaicīgi, bet ilgāk par 24 stundām, pieaug aizturēšanas apstākļiem izvirzāmās prasības.

Par piemērotu apstākļu (pietiekams ēdiens, gultas veļa, higiēnas piederumi) nodrošināšanu brīvības atņemšanas vietās esot atbildīga tieši valsts, un tie nevarot būt atkarīgi no aizturēto personu finansiālajām iespējām, piensumiem u. tml.

Spīdzināšanas novēršanas komiteja esot regulāri un viennozīmīgi norādījusi, ka personām, kuras tiek aizturētas ilgāk nekā 24 stundas, ir jānodrošina iespēja nomazgāties un šim nolūkam jāizsniedz nepieciešamie tualetes piederumi, turklāt uzsvērusi, ka šo piederumu kopumā ietilpst arī dvieļi.

Attiecībā uz spilveniem īslaicīgās aizturēšanas vietās Spīdzināšanas novēršanas komiteja neesot izteikusi specifiskas rekomendācijas. Tomēr tās ziņojumos norādīts, ka daudzās valstīs īslaicīgās aizturēšanas vietās spilveni tiek nodrošināti. Līdz ar to varot uzskatīt, ka spilvena nodrošināšana īslaicīgās aizturēšanas vietā nav minimālais standarts, bet ir labā prakse.

Izskatāmajā lietā esot konstatējams, ka persona īslaicīgās aizturēšanas vietā pavadījusi šādus laika periodus: diennakti (no 2019. gada 11. jūnija līdz 12. jūnijam), 12 diennaktis (no 2019. gada 18. jūlija līdz 30. jūlijam), kā arī divreiz pa septiņām diennaktīm (no 2019. gada 20. augusta līdz 27. augustam un no 17. septembra līdz 24. septembrim). Spīdzināšanas novēršanas komiteja esot vairākkārt uzsvērusi, ka apcietināto personu vešana atpakaļ uz īslaicīgās aizturēšanas vietu ir pieļaujama tikai īpašos izņēmuma gadījumos, tikai speciālu iemeslu dēļ un uz īsāko iespējamo laika periodu. Pēdējā, 2017. gada ziņojuma par Latviju 13. punktā Spīdzināšanas novēršanas komiteja esot uzsvērusi, ka ieslodzītie principā nedrīkst tikt turēti policijas īslaicīgās aizturēšanas iestādēs, jo šādas iestādes nav piemērotas tam, lai viņi tajās uzturētos ilgstoši. Šajā ziņojumā Spīdzināšanas novēršanas komiteja atkārtoti ieteikusi Latvijas iestādēm darīt visu nepieciešamo, lai nodrošinātu to, ka uz izmeklēšanas laiku apcietinātās personas vienmēr tiek savlaicīgi pārvestas uz cietumu. Tāpat Spīdzināšanas novēršanas komiteja atkārtoti esot aicinājusi Latvijas iestādes rīkoties – tostarp likumdošanas līmenī –, lai nodrošinātu, ka uz izmeklēšanas laiku apcietinātie (un notiesātie)

ieslodzītie uz policijas telpām tiek izsaukti un viņu pārvešana tiek atļauta tikai retos izņēmuma gadījumos, īpašu apsvērumu dēļ un ar prokurora vai tiesneša saskaņojumu. Spīdzināšanas novēršanas komitejas ziņojumā uzsvērts, ka šādi ieslodzītie nekādā gadījumā nebūtu turami policijas iestādēs pa nakti.

Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 4. panta trešajā daļā esot noteikts, ka pēc procesa virzītāja pieprasījuma apcietināto var ievietot īslaicīgās aizturēšanas vietā uz laiku, kas nepieciešams procesuālo darbību veikšanai un tiesas procesiem (tātad šis laiks var pārsniegt maksimālo aizturēšanas termiņu – septiņas dienas), konkrēti norādot, ka īslaicīgās aizturēšanas vietā uz apcietināto attiecināmi īslaicīgās aizturēšanas vietas iekšējās kārtības noteikumi un viņam nodrošināmi īslaicīgās aizturēšanas vietas sadzīves apstākļi. Apcietinājumā turēšanas kārtības likums neparedzot nekādus kritērijus pārvešanai uz īslaicīgās aizturēšanas vietu (piemēram, tikai gadījumos, kad procesuālās darbības nav iespējams veikt, atrodoties izmeklēšanas cietumā, uz īsāko iespējamo laika periodu u. tml.). Tātad Latvija minēto Spīdzināšanas novēršanas komitejas rekomendāciju vēl arvien neesot ieviesusi un praksē apcietinātās personas, kas pārvestas uz īslaicīgās aizturēšanas vietām procesuālo darbību veikšanai, dažkārt pavadot tajās laiku, kas pārsniedz likumā aizturētajām personām noteikto periodu. Tā esot noticis arī izskatāmajā gadījumā.

Īslaicīgās aizturēšanas vietas esot paredzētas īslaicīgai aizturēšanai, un apstākļi tajās neesot piemēroti ilgstošai personu turēšanai. Ja īslaicīgās aizturēšanas vietas tiek izmantotas atkārtotai vai ilgstošai personu turēšanai, proti, ilgāk par dažām dienām, tad attiecīgi tām būtu jāpiemēro arī augstāki standarti attiecībā uz apstākļiem un aktivitātēm. Attiecībā uz apcietinātajām personām, kas tiek turētas īslaicīgās aizturēšanas vietās atkārtoti vai ilgāk par periodu, kāds noteikts īslaicīgai aizturēšanai, būtu pēc iespējas jāpiemēro tādi paši standarti, kādi noteikti apcietināto personu turēšanai. Fakts, ka procesa virzītājs ir izmantojis iespēju pārvest personu procesuālo darbību veikšanai no izmeklēšanas cietuma, kas ir apcietinājuma izpildes iestāde, uz īslaicīgās aizturēšanas vietu, nedrīkstētu pasliktināt apcietinātās personas stāvokli apstākļu un izturēšanās ziņā. Tas attiecoties arī uz gultas veļu un piederumiem.

Aizturēšanas vietas administrācija varot iegādāties spilvenus un dvieļus, kā arī organizēt to tīrīšanu un nomaiņu tikai tad, ja tai to atļauj likums. Iestāde nevarot iegādāties un apsaimniekot priekšmetus, kas formāli nav paredzēti tās funkciju veikšanai. Tāpat vajagot būt skaidriem kritērijiem attiecībā uz to, kad personai izsniedzams spilvens un dvieļis; tas neesot vērtēšanas jautājums, kas būtu atkarīgs

no aizturētās personas individuālajiem apstākļiem. Līdz ar to jautājums esot risināms, pārbaudot attiecīgo normu satversmību, nevis konkrētas aizturēšanas vietas administrācijas faktiskās rīcības līmenī.

6. Pieaicinātā persona – Valsts policija –, sniedzot lietā informāciju par aizturēto personu turēšanas apstākļiem, norādījusi, ka īslaicīgās aizturēšanas vietās ievietotajām personām tiek piešķirti tikai apstrīdētajā likuma normā noteiktie gultas piederumi (matracis un sega) un apstrīdētajā noteikumu normā noteiktie priekšmeti (zobu suka, zobu pasta, tualetes papīrs, šķidrās ziepes, ja nepieciešams – higiēniskās paketes).

Šobrīd spēkā esošie normatīvie akti neparedzot Valsts policijai pienākumu nodrošināt īslaicīgās aizturēšanas vietās ievietotās personas ar spilveniem un dvieļiem, tādēļ personas ar šādiem priekšmetiem netiekot nodrošinātas un šādu priekšmetu uzskaitē netiekot veikta. Neesot veikti spilvenu un dvieļu iepirkumi, jo šādu priekšmetu iegādei un uzturēšanai (mazgāšanai, tīrīšanai, dezinficēšanai, krājumu atjaunošanai, transportēšanai u. c.) neesot tiesiska pamata.

Dažas personas, kuras izjūt nepieciešamību pēc spilvena, tādu izveidojot no izsniegtās segas vai personīgajām drēbēm, savukārt personai, kurai nav līdzīgs sava dvieļa, tiekot nodrošināti vienreiz lietojamie papīra dvieļi nepieciešamajā daudzumā.

Neesot saskatāma nepieciešamība visos gadījumos aizturētajai vai notiesātajai personai izsniegt priekšmetus, ko tai būtu atļauts glabāt; lielākoties tie neesot pirmās nepieciešamības priekšmeti. Rakstāmpiederumi vajadzības gadījumā tiekot izsniegti pēc īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietotās personas lūguma, savukārt tehnisko palīg līdzekļu vai briļļu nepieciešamības gadījumā katra situācija tiekot risināta atbilstoši individuālai pieejai un labajai praksei, tostarp iesaistot labdarības organizācijas.

Secinājumu daļa

7. Satversmes ievada ceturtā rindkopa noteic, ka Latvija kā demokrātiska un tiesiska valsts balstās uz cilvēka cieņu.

Cilvēka cieņa un katra indivīda vērtība ir pamattiesību būtība, un tā kā konstitucionāla vērtība raksturo cilvēku kā augstāko demokrātiskas tiesiskas valsts vērtību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2018-08-03 11. punktu*). Kā pamattiesība cilvēka cieņa piemīt ikvienam

cilvēkam neatkarīgi no jebkādiem nosacījumiem (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-24-03 17.1. punktu*). Līdz ar to demokrātiskā tiesiskā valstī gan likumdevējam, pieņemot tiesību normas, gan tiesību normu piemērotājam, tās piemērojot, ir jārespektē cilvēka cieņa (*sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2018-08-03 11. punktu*).

Konkretizējot noteiktas cilvēka cieņas izpausmes, Satversmes 95. panta otrais teikums aizliedz spīdzināšanu, kā arī cietsirdīgu vai cilvēka cieņu pazemojošu izturēšanos.

7.1. Katrs no šiem jēdzieniem apzīmē citāda veida darbību ar individuāli vērtējamu ietekmi uz personu. Proti, Latvijas tiesību zinātnē skaidrots, ka spīdzināšana ir saprotama kā īpaša cietsirdīga rīcība, apzināti radot personai ļoti nopietnas un nežēlīgas fiziskas un garīgas ciešanas nolūkā sasniegt kādu konkrētu mērķi, kuru raksturo vairākkārtēja vai ilgstoša sevišķu sāpju vai lielu ciešanu sagādāšana cietušajiem (*sk.: Bitāns A., Judins A. 95. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 212. lpp.*). Cietsirdīga izturēšanās pret cilvēku ir tāda nežēlīga, bezjūtīga vai vienaldzīga izturēšanās pret citu personu, kuras rezultātā tai radīta dziļa apkaunojuma vai aizvainojuma sajūta vai cits kaitējums, piemēram, fiziskas sāpes, miesas bojājumi vai nāve. Savukārt par pazemojošu izturēšanos atzīstama rīcība, kas personai rada dziļu personisku negatīvu psiholoģisku pārdzīvojumu – apkaunojuma vai aizvainojuma sajūtu. Pazemojoša izturēšanās var nebūt saistīta ar intensīvām ciešanām, taču to raksturo cilvēka cieņu ignorējoša rīcība, kas rada baiļu, moku, pakļautības sajūtu kaut vai tikai paša upura prātā (*sk.: Mits M. Spīdzināšanas aizliegums. Grām.: Ziemeļi I. (zin. red.) Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2021, 106. lpp.*) Šādas izturēšanās konstatācijai nepietiek ar to, ka persona ir sasniegusi noteikto psihoemocionālo stāvokli; jautājums ir par to, vai vidusmēra jutības cilvēks konkrētajā situācijā izjustu personisku negatīvu psiholoģisku pārdzīvojumu (*sk.: Bitāns A., Judins A. 95. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 211. lpp.*).

Valstij ir pienākums izvairīties no Satversmes 95. panta otrā teikuma pārkāpuma, kā arī nodrošināt personas aizsardzību pret šāda veida apdraudējumu no citu personu puses.

7.2. Noskaidrojot Satversmē ietvertu pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā (*sk., piemēram, Satversmes*

tiesas 2021. gada 2. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-07-01 16.2. punktu). Proti, ir jānodrošina Satversmes normu un Latvijai saistošajos starptautiskajos līgumos ietvertu cilvēktiesību normu savstarpēja harmonija (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2020-39-02 18. punktu*).

Satversmes tiesa jau iepriekš Satversmes 95. pantu ir konkretizējusi kopsakarā ar Cilvēktiesību konvencijas 3. pantu, kas paredz, ka nevienu nedrīkst spīdzināt, nedz arī pakļaut cietsirdīgai vai pazemojošai attieksmei vai sodam (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 5. punktu un 2010. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 8.1. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka minētais pants ietver vienu no demokrātiskas valsts pamatvērtībām un paredz absolūtu cilvēktiesību aizsardzības garantiju, no kuras īstenošanas dalībvalsts nav tiesīga atkāpties pat ārkārtas situācijās un neatkarīgi no tā, kādu noziedzīgu nodarījumu persona šķietami paveikusi, kā arī neatkarīgi no tās uzvedības (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 1996. gada 15. novembra sprieduma lietā „Chahal v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 22414/93, 79. punktu un 2006. gada 4. jūlija sprieduma lietā „Ramirez Sanchez v. France”, pieteikums Nr. 59450/00, 116. punktu*). Spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas aizliegums ir noteikts kā civilizācijas vērtība, kas ir cieši saistīta ar cilvēka cieņas ievērošanu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2015. gada 28. septembra sprieduma lietā „Bouyid v. Belgium”, pieteikums Nr. 23380/09, 81. punktu*).

Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksei atšķirība starp spīdzināšanu, necilvēcīgu apiešanos vai sodīšanu un pazemojošu apiešanos vai sodīšanu galvenokārt izriet no nodarīto ciešanu intensitātes atšķirībām (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1978. gada 18. janvāra sprieduma lietā „Ireland v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 5310/71, 167. punktu*).

Spīdzināšana ir definējama kā apzināta necilvēcīga izturēšanās, kas izraisa ļoti nopietnas un nežēlīgas ciešanas (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1978. gada 18. janvāra sprieduma lietā „Ireland v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 5310/71, 167. punktu*). Par necilvēcīgu tiesa atzinusi tādu izturēšanos, kas citstarp bija apzināta, tika piemērota stundām ilgi un izraisīja reālus miesas bojājumus vai spēcīgas fiziskas un garīgas ciešanas (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2000. gada 26. oktobra sprieduma lietā „Kudła v. Poland”, pieteikums Nr. 30210/96, 92. punktu*). Savukārt par pazemojošu atzīta

izturēšanās, kas apkauno vai nonicina indivīdu, ignorē viņa cilvēka cieņu vai nonicina to, vai izraisa baiļu, ciešanu vai mazvērtības sajūtu, kas spēj salauzt indivīda morālo un fizisko pretestību. Kritērija izpildei pietiek ar to, ka upuris tiek pazemots viņa paša acīs, pat ja ne citu acīs (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2011. gada 21. janvāra sprieduma lietā „M.S.S. v. Belgium and Greece”, pieteikums Nr. 30696/09, 220. punktu*). Šīs attieksmes novērtējumā mazāk būtisks ir jautājums par faktiskām ciešanām, bet vairāk – jautājums par pazemojuma sajūtu.

Būtiski, ka Cilvēktiesību konvencijas 3. pants jeb tajā ietvertais aizliegums neattiecas uz visiem sliktas izturēšanās (*ill-treatment*) gadījumiem. Proti, konkrēta situācija ietilpst 3. panta tvērumā tikai tad, ja ir sasniegusi minimālo smaguma pakāpi. Šīs pakāpes novērtējums ir relatīvs un atkarīgs no visiem lietas apstākļiem, piemēram, izturēšanās ilguma, izturēšanās ietekmes uz personas fizisko vai garīgo veselību, kā arī dažos gadījumos no cietušās personas dzimuma, vecuma un veselības stāvokļa (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2021. gada 7. decembra sprieduma lietā „Savran v. Denmark”, pieteikums Nr. 57467/15, 122. punktu*). Lai noteiktu, vai ir sasniegta minētā smaguma pakāpe, var ņemt vērā arī citus faktorus, jo īpaši nolūku, kura dēļ slikta izturēšanās tika īstenota, kā arī tās pamatā esošo nodomu vai motivāciju (tomēr nodoma trūkums nevar pārliecinoši izslēgt iespēju konstatēt 3. panta pārkāpumu), kontekstu, kurā izturēšanās tika īstenota, piemēram, paaugstinātas spriedzes un emociju atmosfēru, kā arī to, vai cietušais ir vai nav bijis neaizsargātā stāvoklī (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2016. gada 15. decembra sprieduma lietā „Khlaifia and Others v. Italy”, pieteikums Nr. 16483/12, 160. punktu*). Personas atrašanās neaizsargātā stāvoklī parasti tiek izprasta kā personas nebrīve, tostarp atrašanās īslaicīgās aizturēšanas vietā (*ibid.*).

7.3. Arī Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām (turpmāk – Pakts) 7. panta pirmais teikums noteic, ka nevienu nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai nežēlīgam, necilvēcīgam vai pazemojošam sodam vai apieties ar viņu tādā veidā. Savukārt Pakta 10. panta pirmā daļa noteic, ka pret visām personām, kurām atņemta brīvība, jāizturas cilvēciski un respektējot cilvēka personībai piemītošo pašcieņu. Tas nozīmē, ka pret personām, kurām ir ierobežota brīvība, nedrīkst izturēties pretēji Pakta 7. panta noteikumiem, kā arī šīs personas nedrīkst tikt pakļautas citām grūtībām vai ierobežojumiem, kā tikai tiem, kas izriet no brīvības atņemšanas apstākļiem. Personas, kurām atņemta brīvība, bauda visas tiesības, kas noteiktas Paktā, ar tiem ierobežojumiem, kas slēgtā vidē ir neizbēgami, un šo

personu cieņas aizsardzība ir jānodrošina tieši tāpat kā attiecībā uz personām, kuru brīvība nav ierobežota (sk.: *General Comment No. 21: Replaces general comment 9 concerning humane treatment of persons deprived of liberty (Art.10):10/04/92, Human Rights Committee, para 3*).

Citstarp Pakta 10. panta pirmā daļa attiecas uz valsts pienākumu nodrošināt personu, kurām atņemta brīvība, pamatvajadzību apmierināšanu, piemēram, attiecībā uz pārtiku, apģērbu, medicīnisko aprūpi, sanitārajām labierīcībām, izglītību, darbu, atpūtu, kameru apgaismojumu, saziņu ar ārpusauli, pastaigām un privātumu (sk.: *Nowak M. U.N. Covenant of Civil and Political Rights. CCPR Commentary. 2nd revised edition. Kehl am Rhein: Engel, 2005, p. 250*).

Latvijas Republika ir ratificējusi vairākas konvencijas, kuras nosaka necilvēcīgas un cieņu pazemojošas sodīšanas aizliegumu.

Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem izturēšanās vai sodīšanas veidiem 2. panta pirmā daļa noteic: katra dalībvalsts veic efektīvus likumdošanas, administratīvos, tiesas vai citus pasākumus, lai nepieļautu, ka tās jurisdikcijai pakļautajā teritorijā notiek spīdzināšanas akti. Savukārt šīs konvencijas 16. panta pirmās daļas pirmais teikums paredz katras dalībvalsts apņemšanos visās tās jurisdikcijai pakļautajās teritorijās aizliegt citus nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās un sodīšanas aktus, ko nevar uzskatīt par spīdzināšanu, kā tā definēta konvencijas 1. pantā, ja šādus aktus veic valsts amatpersona vai kāda cita persona, kas rīkojas ar oficiālām pilnvarām, vai ja tos veic šādu personu veiktas kūdīšanas dēļ vai ar to tiešu vai netiešu piekrišanu.

Atbilstoši minētās konvencijas 11. pantam kopsakarā ar 16. panta pirmās daļas otro teikumu katra dalībvalsts sistemātiski pārrauga nopratināšanas noteikumus, instrukcijas, metodes un praksi, kā arī kārtību, kas nosaka jebkurā tās jurisdikcijai pakļautā teritorijā aizturētu, apcietinātu vai jebkādā citā veidā ieslodzītu personu turēšanu ieslodzījumā un izturēšanos pret šādām personām, lai nepieļautu nekādus spīdzināšanas un nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās un sodīšanas gadījumus.

Tāpat Latvijas Republika ir pievienojusies 1987. gada 26. novembra Eiropas konvencijai par spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanu. Saskaņā ar to ir izveidota Spīdzināšanas novēršanas komiteja, kas apmeklē jebkuru Eiropas Padomes dalībvalstu jurisdikcijā esošu vietu, kur atrodas personas, kam valsts pārvaldes iestāde ir atņēmusi brīvību, un pārbauda izturēšanos pret šādām personām, lai nepieciešamības gadījumā pastiprinātu šādu personu

aizsardzību pret spīdzināšanu un pret necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību vai sodu. Pēc katra apmeklējuma Spīdzināšanas novēršanas komiteja valstij nosūta ziņojumu par apmeklējuma laikā konstatētajiem faktiem, ietverot tajā arī rekomendācijas.

7.4. Pieteikuma iesniedzēja norādījusi: to, ka īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietotai personai netiek izsniegts spilvens un dvielis, var uzskatīt par cietsirdīgu un cilvēka cieņu pazemojošu izturēšanos pret šo personu. Proti, nav norādīts, ka persona būtu tikusi pakļauta spīdzināšanai, bet, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, persona esot pakļauta pārējiem Satversmes 95. panta otrajā teikumā aizliegtajiem rīcības veidiem. Arī pirmšķietami secināms, ka apstrīdētajā regulējumā nav noteikta tāda darbība, kas būtu pielīdzināma spīdzināšanai.

Atbilstoši Satversmes 94. pantam ir pieļaujams tas, ka personai noteiktos gadījumos – saskaņā ar likumu – tiek atņemta un ierobežota brīvība. Tostarp ir pieļaujama personas aizturēšana.

Lai Cilvēktiesību konvencijas 3. pants attiektos uz brīvības atņemšanu un tās ietvaros nepieļaujamu cietsirdīgu un pazemojošu attieksmi, ciešanām un pazemojumiem ir jāpārsniedz neizbēgamo ciešanu un pazemojuma elements, kas saistīts ar pašu brīvības atņemšanu (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2015. gada 27. janvāra sprieduma lietā „Neshkov and Others v. Bulgaria”, pieteikumi Nr. 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 un 9717/13, 228. punktu*). Valstij ir jānodrošina, ka persona ir aizturēta apstākļos, kas atbilst cilvēka cieņai, ka brīvības atņemšanas izpilde nepakļauj attiecīgo personu ciešanām vai grūtībām, kuru intensitāte pārsniedz neizbēgamo ciešanu līmeni, kas raksturīgs brīvības atņemšanai, un ka, ņemot vērā praktiskās prasības, kas saistītas ar ieslodzījumu, personas veselība un labklājība ir pienācīgi nodrošināta (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2000. gada 26. oktobra sprieduma lietā „Kudla v. Poland”, pieteikums Nr. 30210/96, 94. punktu*). Novērtējot aizturēšanas apstākļus, jāņem vērā šo apstākļu kumulatīvā ietekme, kā arī konkrēti pieteikuma iesniedzēja apgalvojumi. Jāņem vērā arī tā perioda ilgums, kurā persona ir aizturēta konkrētajos apstākļos (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2012. gada 22. maija sprieduma lietā „Idalov v. Russia”, pieteikums Nr. 5826/03, 94. punktu*).

Atbilstoši iepriekšminētajiem kritērijiem apstākļi brīvības atņemšanas vietā, tostarp īslaicīgās aizturēšanas vietā, drīkst būt vien tiktāl ierobežojoši, ciktāl tas atbilst brīvības atņemšanas vietas būtībai, un tie nedrīkst būt cietsirdīgi vai indivīdu apkaunojoši, nonicinoši vai pazemojoši. Proti, tiem ir jāatbilst cilvēka cieņai.

Līdz ar to Satversmes 95. panta otrais teikums ietver valsts pienākumu brīvības atņemšanas vietās nodrošināt cilvēka cieņai atbilstošus apstākļus un nepieļaut cietsirdīgu vai cieņu pazemojošu izturēšanos pret personu.

8. No Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošās lietas materiāliem redzams, ka 2019. gada 11. jūnijā Valsts policijas Vidzemes reģiona pārvaldes Madonas iecirknī pieteicējam izskatāmajā lietā citstarp tika izsniegts arī spilvens (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 23. un 128. lp.*). Uz šādu iespēju robežās īstenotu praksi Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošajā lietā tiesas sēdes laikā atsaukusies arī Valsts policijas pārstāve (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 44. lp.*). Arī tiesībsarga ziņojumos par situāciju īslaicīgās aizturēšanas vietās norādītas vietas, kurās konstatēta šāda labvēlīgāka attieksme (*sk., piemēram, tiesībsarga 2019. gada 26. marta ziņojuma par vizīti Limbažu iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 3. lpp. un 2019. gada 5. aprīļa ziņojuma par vizīti Gulbenes iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 4. lpp.*).

Tāpat pieteicējs Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošajā lietā uzsvēris, ka dažās īslaicīgās aizturēšanas vietās pēc personas lūguma tai tiek izsniegts arī dvieļis (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 37. lp.*). Savukārt tiesībsarga 2019. gada 23. maija ziņojumā par vizīti Valkas iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā norādīts, ka „nepieciešamības gadījumā īslaicīgās aizturēšanas vietu darbinieki ir pretimnākoši, izsniedzot dvieļa vietā palagu, lai pēc dušas apmeklējuma persona varētu noslaucīties” (*sk. ziņojuma 6. lpp.*).

Tomēr apstrīdētais regulējums ir imperatīvs, un šāda valsts iestāžu un to darbinieku proaktīva un personiskajos līdzekļos, kā arī nestandarta pieejā balstīta rīcība nav uzskatāma par argumentu tam, lai neizvērtētu paša apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmei. Proti, kā norādījusi arī pieaicinātā persona Ilvija Pūce, aizturēšanas vietas administrācija var iegādāties spilvenus un dvieļus, kā arī organizēt to tīrīšanu un nomaiņu tikai tad, ja tai to atļauj likums. Iestāde nevar iegādāties un apsaimniekot priekšmetus, kas formāli nav paredzēti tās funkciju veikšanai. Turklāt šāda prakse neizbēgami ir selektīva un tādējādi rada atšķirīgu attieksmi atkarībā no tā, kurā iecirknī persona atrodas un kad tā tur atrodas.

Tādējādi ierobežojumi tieši izriet no apstrīdētā regulējuma, kas savukārt skaidri ietverts apstrīdētajā likuma normā un apstrīdētajā noteikumu normā.

9. Satversmes 95. panta otrajā teikumā ietvertās tiesības ir absolūtas. Nekādas atkāpes no tām nav pieļaujamas.

Tādējādi, lai izvērtētu apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 95. panta otrajam teikumam, Satversmes tiesai jāpārlicinās, vai regulējums rada tādu aizskārumu, kurš pārsniedz minimālo cietsirdības un pazemojuma smaguma pakāpi, kas neizbēgami izriet no personas atrašanās īslaicīgās aizturēšanas vietā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2010. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 8.2. punktu*).

10. Satversmes tiesa atzinusi, ka tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-26-03 12.1. punktu*). Proti, lai izprastu, kādā veidā apstrīdētais regulējums ietekmē tā skartās personas un vai šāda aizskāruma rezultātā tiek pārkāpta minimālā cietsirdības un pazemojuma smaguma pakāpe, kas neizbēgami izriet no personas atrašanās īslaicīgās aizturēšanas vietā, jānoskaidro, kas šīs personas ir un kāda ir aizturēto personu turēšanas kārtība.

10.1. Aizturēto personu turēšanas kārtības likums pirmām kārtām nosaka saskaņā ar Kriminālprocesa likumu aizturēto personu (turpmāk arī – aizturētais) turēšanas kārtību speciāli aprīkotās policijas telpās – īslaicīgās aizturēšanas vietā.

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 62. panta pirmajai daļai kopsakarā ar šā likuma 267. panta pirmo daļu aizturētais ir persona, kura likumā noteiktajā kārtībā aizturēta uz laiku līdz 48 stundām, ja pastāv aizturēšanas nosacījumi.

Papildus tam Kriminālprocesa likuma 270. pants paredz, ka noteiktos gadījumos var aizturēt aizdomās turēto, apsūdzēto vai personu, pret kuru notiek process medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanai. Šādas personas ne vēlāk kā 12 stundu laikā nogādājamas pie procesa virzītāja vai izmeklēšanas tiesneša. Tāpat atbilstoši Kriminālprocesa likuma 734. panta pirmajai daļai noteiktos gadījumos kompetentā iestāde var dot uzdevumu policijai aizturēt personu uz laiku līdz aiznākamās dienas pulksten divpadsmitiem nogādāšanai pie izmeklēšanas tiesneša.

Kriminālprocesa likuma 699. panta pirmā daļa paredz, ka izmeklētājs vai prokurors var aizturēt personu līdz 72 stundām izdošanas nolūkā, ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka tā citas valsts teritorijā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru paredzēta izdošana, vai ja ārvalsts izsludinājusi tās meklēšanu un iesniegusi pagaidu apcietināšanas vai izdošanas lūgumu. Tāpat atbilstoši Kriminālprocesa likuma 770. pantam gadījumā, ja izpildās likumā noteiktie kritēriji, uz laiku līdz 72 stundām iespējams aizturēt ārvalstī notiesāto personu.

10.2. Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 1. panta otrā daļa tieši noteic, ka meklēšanā esošās apcietinātās personas un ar brīvības atņemšanu notiesātās personas pēc aizturēšanas var ievietot īslaicīgās aizturēšanas vietā ne ilgāk par septiņām darba dienām.

Savukārt citu šā panta otrajā daļā minēto personu maksimālo uzturēšanās laiku īslaicīgās aizturēšanas vietā norma tieši nenosaka.

10.2.1. Izskatāmās lietas ierosināšanas brīdī Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 1. panta otrā daļa paredzēja, ka īslaicīgās aizturēšanas vietā citstarp, ja nepieciešams, var ievietot administratīvi aizturētās un arestētās personas.

Ar 2022. gada 17. februāra likumu „Grozījumi Aizturēto personu turēšanas kārtības likumā” no šā panta tika izslēgti vārdi „un arestētās”, tādējādi saskaņojot Aizturēto personu turēšanas likumu ar Administratīvās atbildības likuma regulējumu. Proti, administratīvais arests kā soda veids vairs nepastāv. Turpretim līdz 2020. gada 1. jūlijam spēkā bijušais Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss noteica, ka administratīvo arestu piemēro izņēmuma gadījumos par atsevišķiem administratīvo pārkāpumu veidiem uz laiku no vienas diennakts līdz 15 diennaktīm. Atbilstoši labvēlīgāka likuma atpakaļejošā spēka principam administratīvie aresti pēc 2020. gada 30. jūnija vairs netika piemēroti.

Saskaņā ar Administratīvās atbildības likuma 71. panta piekto daļu personas drīkst administratīvi aizturēt ne ilgāk kā uz četrām stundām, aizturēšanas laiku skaitot no faktiskās aizturēšanas brīža, bet personai, kas atradusies alkoholisko dzērienu vai narkotisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē vai reibumā, – no brīža, kad persona spēj adekvāti uztvert notiekošo.

Tātad līdz 2020. gada 30. jūnijam personas, kas izcieta administratīvo arestu, īslaicīgās aizturēšanas vietā varēja pavadīt līdz 15 diennaktīm, savukārt šobrīd personas iespējams tikai administratīvi aizturēt ne ilgāk kā uz četrām stundām no brīža, kad tās apzinās aizturēšanas faktu.

10.2.2. Tas, cik ilgi īslaicīgās aizturēšanas vietā drīkst turēt apcietinātās un notiesātās personas, nav noteikts ne Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 1. panta otrajā daļā, ne citos tiesību aktos. Tomēr tas Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 1. panta otrajā daļā ir definēts kā laikposms, kas nepieciešams procesuālo darbību veikšanai. Reizē Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 4. panta trešās daļas pirmais teikums paredz, ka pēc procesa virzītāja pieprasījuma apcietināto var ievietot īslaicīgās aizturēšanas vietā uz laiku, kas nepieciešams procesuālo darbību veikšanai un tiesas procesiem.

Kā izriet no Pieteikuma iesniedzējas izskatīšanā esošās lietas materiāliem, pieteicējs minētajā lietā īslaicīgās aizturēšanas vietā kā apcietinātā persona uzturējies septiņas un pat 12 dienas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 20. lp.*).

Arī tiesībsarga ziņojumos par vizītēm dažādās īslaicīgās aizturēšanas vietās secināts, ka dažos gadījumos personas tajās pavadījušas, piemēram, 8, 11, 12, 13, 14, 16 un 19 diennaktis un pat vairāk nekā trīs nedēļas (*sk. tiesībsarga 2019. gada 5. aprīļa ziņojuma par vizīti Gulbenes iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 3. lpp, 2019. gada 10. maija ziņojuma par vizīti Liepājas iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 3. lpp., 2019. gada 23. maija ziņojuma par vizīti Saldus iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 4. lpp., 2019. gada 23. maija ziņojuma par vizīti Daugavpils īslaicīgās aizturēšanas vietā 3. lpp., 2020. gada 10. janvāra ziņojuma par vizīti Bauskas iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 5. lpp un 2021. gada 28. jūnija ziņojuma par vizīti Rīgas īslaicīgās aizturēšanas birojā 2. punktu*). Citstarp šāda situācija esot izveidojusies retās konvoja kursēšanas dēļ (*sk. tiesībsarga 2019. gada 5. aprīļa ziņojuma par vizīti Gulbenes iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 3. lpp. un 2019. gada 10. maija ziņojuma par vizīti Liepājas iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 3. lpp.*).

Uz to apstākli, ka apcietinātās personas, kas pārvestas uz īslaicīgās aizturēšanas vietām procesuālo darbību veikšanai, dažkārt pavada tajās laiku, kas pārsniedz attiecībā uz aizturētajiem noteikto periodu, vērsusi uzmanību arī pieaicinātā persona Ilvija Pūce.

10.2.3. Visbeidzot, atbilstoši Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 1. panta otrās daļas trešajam teikumam likumā noteiktajos gadījumos īslaicīgās aizturēšanas vietā var ievietot personas, kuras aizturētas Imigrācijas likumā noteiktajā kārtībā, izņemot mazāk aizsargātās personas.

Atbilstoši Imigrācijas likuma 59. panta pirmajai un otrajai daļai pamatā aizturētos ārzemniekus ievieto Valsts robežsardzes pagaidu turēšanas telpā vai izmitināšanas centrā, tomēr tad, ja pastāv bēgšanas iespējamība vai ārzemnieks rada draudus valsts drošībai vai sabiedriskajai kārtībai un drošībai, aizturētais ārzemnieks var tikt ievietots īslaicīgās aizturēšanas vietā.

Imigrācijas likuma 54. pants noteic, ka Valsts robežsardzes amatpersonai ir tiesības aizturēt ārzemnieku līdz 10 diennaktīm. Savukārt noteiktu apstākļu īstenošanās gadījumā rajona (pilsētas) tiesnesis var pieņemt lēmumu par aizturēšanas termiņa pagarināšanu. Kopējais aizturēšanas termiņš nedrīkst pārsniegt sešus mēnešus, izņemot gadījumu, kad ārzemnieks atsakās sadarboties vai kavējas nepieciešamo dokumentu saņemšana no trešajām valstīm. Šādā gadījumā tiesnesis

var pieņemt lēmumu par minētā aizturēšanas termiņa pagarināšanu, nepārsniedzot papildu 12 mēnešus.

Līdz ar to teorētiski maksimālais laikposms, kuru noteiktiem kritērijiem atbilstošs ārzemnieks var atrasties aizturēšanas vietā, ir 18 mēneši. Tomēr šādā gadījumā aizturētajam ārzemniekam vajadzētu atrasties izmitināšanas centrā, nevis īslaicīgās aizturēšanas vietā. Turklāt atbilstoši Valsts policijas iesniegtajai informācijai nav konstatēti gadījumi, kad minētajām personām aizturēšanas termiņš tiktu pagarināts ar tiesneša lēmumu, un tādējādi tās īslaicīgās aizturēšanas vietās nav uzturējušās ilgāk kā divas diennaktis (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 141. lp.*).

10.3. Satversmes tiesa secina, ka atbilstoši Kriminālprocesa likumam aizturētas personas īslaicīgās aizturēšanas vietās tipiskā situācijā var uzturēties maksimums 48 stundas, bet noteiktos gadījumos – 72 stundas, meklēšanā esošas apcietinātās personas un personas, kuras notiesātas ar brīvības atņemšanu, pēc aizturēšanas var ievietot īslaicīgās aizturēšanas vietā maksimāli uz septiņām darba dienām, savukārt apcietinātajām un notiesātajām personām laiks, kuru tās var pavadīt īslaicīgās aizturēšanas vietā, tiesību normās tieši nav noteikts un izriet tikai no mērķa, ar kādu personas ir atvestas uz šīm telpām. Praksē šādās telpās personām ir nācies pavadīt vairāk nekā 10 un pat 20 diennaktis. Visbeidzot, līdz 2020. gada 30. jūnijam personas, kas izcietā administratīvo arestu, īslaicīgās aizturēšanas vietā varēja pavadīt līdz 15 diennaktīm.

Šie termiņi ņemami vērā, izvērtējot apstrīdētā regulējuma ietekmi uz personām.

11. Visām personām, kurām atņemta brīvība, piemīt tās pašas Satversmē ietvertās cilvēka pamattiesības, kas piemīt citām personām, tomēr tās var tikt ierobežotas atbilstoši ieslodzījuma jēgai. Pamattiesību ierobežojumi brīvības atņemšanas vietās izriet no nepieciešamajām un neizbēgamajām brīvības atņemšanas sekām, kā arī konkrētās personas situācijas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 15. janvāra sprieduma lietā Nr. 2020-21-01 9.1. punktu*). Papildus tam lielākajai daļai personu, kas atrodas īslaicīgās aizturēšanas vietās, brīvība nav atņemta, pamatojoties uz spēkā esošu tiesas nolēmumu. Šādā gadījumā personu aizsargā nevainīguma prezumpcijas princips un tai var piemērot vienīgi tādus ierobežojumus, kas nepieciešami kriminālprocesuālo darbību veikšanai, kā arī kārtības un drošības uzturēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 4. punktu un 2010. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 8.2. punktu*).

Kā norādīts jau iepriekš, izturēšanās var tikt atzīta par cietsirdīgu vai cieņu pazemojošu tikai tad, ja tā pārsniedz minimālo cietsirdības un pazemojuma smaguma pakāpi, kas neizbēgami izriet no personas atrašanās īslaicīgās aizturēšanas vietā. Proti, brīvības atņemšana personai jau pati par sevi ietver pazemojuma elementus, taču valstij jānodrošina tādi apstākļi, kas nepazemo cilvēka cieņu un nepakļauj cilvēku tik lielām grūtībām un ciešanām, kas pārsniedz pieļaujamo ciešanu līmeni, kā arī jānodrošina tas, lai brīvības atņemšanas režīms ļautu personai saglabāt veselību un apstākļiem atbilstošu labklājību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 5. punktu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2000. gada 26. oktobra sprieduma lietā „Kudła v. Poland”, pieteikums Nr. 30210/96, 92.–94. punktu*).

Attiecībā uz spilveniem īslaicīgās aizturēšanas vietās Spīdzināšanas novēršanas komiteja nav izteikusi specifiskas rekomendācijas. Tomēr tās ziņojumos atzīmēts, ka daudzās valstīs īslaicīgās aizturēšanas vietās spilveni tiek nodrošināti (*sk. Spīdzināšanas novēršanas komitejas 2018. gada 6. decembra ziņojuma Apvienotās Karalistes valdībai par 2017. gada 29. augusta–6. septembra vizīti Ziemeļīrijā 24. punktu, 2020. gada 13. novembra ziņojuma Portugāles valdībai par 2019. gada 3.–12. decembra vizīti 43. punktu, 2021. gada 14. septembra ziņojuma Bosnijas un Hercegovinas valdībai par 2019. gada 11.–21. jūnija vizīti 40. punktu u. c. Pieejami: <https://www.coe.int/en/web/cpt/states>). Līdz ar to var uzskatīt, ka atbilstoši Spīdzināšanas novēršanas komitejas secinājumiem spilvena nodrošināšana īslaicīgās aizturēšanas vietā nav minimālais standarts, bet ir labā prakse.*

Savukārt tas, ka personām, kuras aizturētas ilgāk nekā 24 stundas, ir jānodrošina iespēja nomazgāties un šim nolūkam jāizsniedz nepieciešamie higiēnas piederumi, to skaitā arī dvielis, Spīdzināšanas novēršanas komitejas lēmumos uzsvērts viennozīmīgi un vairākkārt (*sk. Spīdzināšanas novēršanas komitejas 2008. gada 8. februāra ziņojuma Grieķijas valdībai par 2007. gada 20.–27. februāra vizīti 25. punktu, 2020. gada 15. februāra ziņojuma Moldovas Republikas valdībai par 2020. gada 28. janvāra–7. februāra vizīti 36. punktu u. c. Pieejami: <https://www.coe.int/en/web/cpt/states>). Turklāt jau Spīdzināšanas novēršanas komitejas 2001. gada ziņojumā par 1999. gada 24. janvāra–3. februāra vizīti Latvijā konstatēts, ka apmeklētajās īslaicīgās aizturēšanas vietās aizturētajām personām bijis grūti uzturēt apmierinošu higiēnas līmeni, jo netika nodrošināti higiēnas piederumi (ziepes, dvieli, tualetes papīrs u. c.) (*sk. ziņojuma 27. punktu*).*

*Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/cpt/states>. Šajā ziņojumā Spīdzināšanas novēršanas komiteja uzsvēra, ka personām, kuras īslaicīgās aizturēšanas vietās uzturas ilgāk par 24 stundām, būtu jānodrošina adekvāti personīgās higiēnas piederumi (ziepes, zobu birste un pasta, dvielis, higiēniskais dvielis/aizsarglīdzekļi u. c.), un mudināja Latviju nekavējoties nodrošināt gan to pieejamību, gan iespēju aizturētajām personām katru dienu nomazgāties (sk. ziņojuma 23. un 50. punktu. *Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/cpt/states>*).*

Būtiski, ka Cilvēktiesību konvencija paredz cilvēka tiesību un pamatbrīvību minimālo standartu, taču valsts var garantēt plašāku šo tiesību tvērumu un augstāku aizsardzības standartu savos likumos, visupirms – konstitūcijā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 29.2. punktu*).

Turklāt iepriekšminēto rekomendāciju izvērtējumā jāņem vērā, ka dažādu valstu noteiktie termiņi, proti, tas, cik ilgi personas drīkst turēt īslaicīgās aizturēšanas vietās, arī ir atšķirīgi. Proti, Spīdzināšanas novēršanas komiteja, citstarp tieši ziņojumā Latvijai, ir uzsvērusi, ka šādas iestādes nav piemērotas tam, lai personas tajās uzturētos ilgstoši (*sk. Spīdzināšanas novēršanas komitejas 2017. gada 29. jūnija ziņojuma Latvijas valdībai par 2016. gada 12.–22. aprīļa vizīti 16. punktu. *Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/cpt/states>**). Arī pieaicinātā persona Ilvija Pūce norādījusi: ja īslaicīgās aizturēšanas vietas tiek izmantotas atkārtotai vai ilgstošai personu turēšanai, proti, ilgāk par dažām dienām, tām būtu jāpiemēro arī augstāki standarti attiecībā uz apstākļiem un aktivitātēm.

12. Atbilstoši apstrīdētajai likuma normai aizturētajām personām tiek piešķirts matracis un sega, bet ne spilvens.

12.1. Ikkatram cilvēkam ir būtisks kvalitatīvs un pietiekami ilgs miegs. Kvalitatīva miega trūkums ilgākā laika periodā palielina indivīda risku saslimt, piemēram, ar sirds un asinsvadu slimībām, diabētu, hipertensiju un depresiju. Savukārt kvalitatīvs miegs citstarp nodrošina saziņas uzturēšanu starp visā ķermenī esošajiem neironiem, atmiņas nostiprināšanu un uzlabošanu, šūnu imunitātes saglabāšanu un emociju regulēšanu (*sk.: Radwan A., Ashton N., Gates T., Kilmer A., Van Fleet M. Effect of different pillow designs on promoting sleep comfort, quality, & spinal alignment: A systematic review. European Journal of Integrative Medicine, Volume 42, 2021*).

Miega kvalitātes neatņemama sastāvdaļa ir pareiza galvas un kakla pozicionēšana. Proti, nepareiza kakla pozīcija miega laikā rada pārmērīgu slodzi uz mugurkaula daļām, tādējādi personai var rasties kakla un plecu sāpes, galvassāpes

un sāpes lāpstiņās vai rokās (*sk.: Gordon S. J., Grimmer-Somers K. A., Trott P. H. Pillow use: the behavior of cervical stiffness, headache and scapular/arm pain. Journal of Pain Research, 2010, Volume 3, pp. 137–145*). Spilvena galvenais uzdevums miega laikā ir atbalstīt mugurkaula kakla daļu neitrālā stāvoklī (*ibid.*). Tādējādi piemērota spilvena izvēle var optimizēt gulēšanas pozu un veicināt kvalitatīvu miegu, attiecīgi ietekmējot personas veselību.

Tas, cik lielā mērā spilvena neesība ietekmē personas labsajūtu, ir atkarīgs no tā, cik ilgi persona atrodas īslaicīgās aizturēšanas vietā. Kā jau secināts šā sprieduma 10. punktā, personām īslaicīgās aizturēšanas vietā var nākties uzturēties pat vairākas nedēļas. Turklāt atbilstoši Krimināllikumam aizturētā persona īslaicīgās aizturēšanas vietā tipiskā gadījumā var uzturēties 48 stundas jeb divas nakts. Ja pāris stundas miega bez spilvena tipiskā gadījumā nesasniedz cietsirdīgas vai cieņu pazemojošas izturēšanās līmeni, tad vairākas šādā stāvoklī pavadītas nakts var radīt personai veselības traucējumus un pasliktināt tās labsajūtu.

Jebkurā gadījumā fiziski apgrūtināts miegs pats par sevi nav uzskatāms par tādu apstākli, kas neizbēgami izrietētu no brīvības atņemšanas fakta.

Spilvena neesība var radīt personai ne tikai fiziskas, bet arī psihiskas ciešanas un dziļu aizvainojuma sajūtu, citstarp tādēļ, ka šāda priekšmeta neesība liek personai īpaši sāpīgi izjust, ka tā atrodas nekomfortablās telpās un ir nošķirta no savas ierastās vides. Tādējādi šādi apstākļi jau paši par sevi funkcionē kā daļa no soda, neraugoties uz personas nevainīguma prezumpciju. Tātad arī šādā veidā tiek īstenota cietsirdīga un cilvēka cieņu pazemojoša izturēšanās pret personu.

Iepriekšminētais ļauj secināt, ka šādas izturēšanās prettiesiskums izriet no apstrīdētā regulējuma un pārāk ilga laika, ko personas pavada īslaicīgās aizturēšanas vietā, šo negatīvo ietekmi pastiprina.

Arī administratīvo tiesu praksē secināts, ka var būt gadījumi, kad īslaicīgās aizturēšanas vietās personas tiek turētas arī ilgāku laika periodu un līdz ar to spilvena un gultas veļas neesība var radīt būtiskus pamattiesību ierobežojumus (*sk. Administratīvās rajona tiesas 2013. gada 17. jūnija sprieduma lietā Nr. A420563711 13. punktu*). Proti, tādu gultas piederumu kā spilvens un gultas veļa ilgstoša neesība vai to neesība kopsakarā ar pārējiem personas turēšanas apstākļiem var tikt uzskatīta par neatbilstošiem higiēnas apstākļiem, kas būtu vērtējami kā necilvēcīga vai pazemojoša apiešanās ar īslaicīgās aizturēšanas vietā turēto personu (*ibid., ar atsauci uz Administratīvās rajona tiesas tiesneša 2012. gada 28. marta lēmuma minētajā lietā 10. punktu un Augstākās tiesas 2012. gada 11. jūlija lēmuma lietā Nr. SKA-724/2012 11. punktu*). Tostarp tiesu

praksē norādīts, ka, piemēram, astoņas un 15 dienas ir pietiekami garš periods, lai normālu sadzīves apstākļu nodrošināšanai aizturētajai personai tiktu izsniegts matracis, palags, spilvens, spilvendrāna un sega (*sk. Administratīvās rajona tiesas 2015. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. A420327314 22. punktu*).

12.2. Papildus tam jānorāda, ka spilvens nav viens no priekšmetiem, kurus atbilstoši Ministru kabineta 2006. gada 11. aprīļa noteikumiem Nr. 289 „Noteikumi par īslaicīgās aizturēšanas vietas kamerā glabāšanai atļauto priekšmetu sarakstu” personas drīkstētu glabāt, ja būtu tos ieguvušas pienesumā no citām personām vai kā citādi. Tātad personām, kuras no ieslodzījuma vietas pārvestas uz īslaicīgās aizturēšanas vietu procesuālo darbību veikšanai vai tiesas procesa dēļ, tiek samazināti cilvēktiesību standarti, turklāt pat vairāku nedēļu garumā. Objektīvs šādas rīcības pamatojums nav saskatāms.

Ar cilvēka cieņas principu nav savienojams uzskats, ka viena cilvēka cieņai varētu būt mazāka vērtība nekā cita cilvēka cieņai (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.2. punktu*). Tātad visām personām, kas atrodas brīvības atņemšanas vietās, ir jābūt nodrošinātiem vienlīdz cieņpilniem apstākļiem bez nepamatotiem izņēmumiem, proti, ciktāl izņēmumi objektīvi neizriet no brīvības atņemšanas mērķu atšķirībām.

12.3. Saeima atbildes rakstā kā pamatojumu spilvena nepiešķiršanai citstarp ir izvēlējusies Spīdzināšanas novēršanas komitejas Otro vispārējo ziņojumu, kurā norādīts, ka personas, kurām kamerā jāpavada nakts, ir jānodrošina [tikai] ar tīru matraci un segām (*sk. Spīdzināšanas novēršanas komitejas 1992. gada 13. aprīļa Otrā vispārējā ziņojuma par Komitejas darbību, kas aptver laikposmu no 1991. gada 1. janvāra līdz 31. decembrim, 42. punktu. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/cpt/>*). Tomēr sabiedrības attīstības gaitā mainās arī izpratne par to, kāda izturēšanās ir uzskatāma par cilvēka cieņai neatbilstošu. Tostarp, piemēram, Spīdzināšanas novēršanas komitejas 2014. gada ziņojumā Nīderlandes valdībai par 2014. gada 12.–22. maija vizīti Nīderlandes karalistes Karību jūras daļā norādīts, ka visām aizturētajām personām no to aizturēšanas brīža būtu nodrošināma sega, spilvens un dvielis (*sk. ziņojuma 231. punktu. <https://www.coe.int/en/web/cpt/states>*). Turklāt šāds secinājums izteikts pat kopsakarā ar norādi, ka pārbaudītajā īslaicīgās aizturēšanas vietā personas nedrīkstētu turēt ilgāk par trim dienām un nekādā gadījumā – ilgāk par 10 dienām (*ibid.*). Tātad minētie standarti vēl jo vairāk būtu attiecināmi uz personām, kuras īslaicīgās aizturēšanas vietā pavada vēl ilgāku laikposmu.

Līdz ar to Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta ceturtās daļas 2. punkts pārkāpj cietsirdīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegumu un attiecīgi neatbilst Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

13. Atbilstoši apstrīdētajai noteikumu normai aizturētajām personām netiek izsniegts dvielis.

13.1. Patiesi humāna vide nav iespējama bez iespējas uzturēt tīru savu ķermeni (*sal. sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012. gada 10. janvāra sprieduma lietā „Ananyev and Others v. Russia”, pieteikumi Nr. 42525/07 un Nr. 60800/08, 156. punktu*). Citstarp tas nozīmē personas tiesības mazgāties. Higiēna un tīrība ir ne tikai neatņemama cilvēka cieņas sastāvdaļa, ko indivīdi ir parādā savam ķermenim un sabiedrības pārstāvjiem, ar ko tie saskaras, bet arī veselības saglabāšanas priekšnosacījums un vienlaikus nepieciešamība (*ibid.*). Nespēja nomazgāties pakļauj personu ne tikai pazemojumam gan savās, gan arī sabiedrības acīs, bet arī veselības apdraudējumam. Līdz ar to šāda izturēšanās var personai radīt psihiskas ciešanas un dziļu aizvainojuma sajūtu.

Brīvības atņemšanas iestādē ievietota persona atrodas valsts pakļautībā un attiecīgi arī valsts aizsardzībā. Tas, ka cilvēkam ieslodzījumā ir jādzīvo sanitāros apstākļos un jābūt pietiekamām iespējām sevi apkopt, uzturēt savu ķermeni tīru, ir pašsaprotami. Ar šo vajadzību ieslodzījumā esošā persona nekādi neatšķiras no pārējiem cilvēkiem (*sal. sk. Senāta 2010. gada 6. maija sprieduma lietā Nr. SKA-160/2010 18. punktu*). Tas attiecas arī uz personām, kas atrodas īslaicīgās aizturēšanas vietā. Proti, personas tiesības uzturēt sava ķermeņa higiēnu nevar tikt automātiski atņemtas tādēļ vien, ka persona atrodas īslaicīgās aizturēšanas vietā. Šo tiesību atņemšana vai ierobežošana nav uzskatāma par nenovēršamām aizturēšanas fakta sekām.

Tiesībsarga ziņojumā par situāciju Daugavpils īslaicīgās aizturēšanas vietā norādīts: tas apstākļi, ka personām nav pieejams dvielis un pēc dušas apmeklējuma jāslaukās savās drēbēs, var atturēt ieslodzītos no dušas apmeklējuma. Turklāt tas var veicināt arī antisanitāru apstākļu rašanos īslaicīgās aizturēšanas vietā (*sk. tiesībsarga 2019. gada 23. maija ziņojuma par vizīti Daugavpils īslaicīgās aizturēšanas vietā 6. lpp.*). Proti, dvielis ir nepieciešams līdzeklis tam, lai tiktu īstenotas personas tiesības uzturēt sava ķermeņa higiēnu.

Līdz ar to dviela neesība pārsniedz minimālo cietsirdības un pazemojuma smaguma pakāpi, kas neizbēgami izriet no personas atrašanās īslaicīgās aizturēšanas vietā.

Arī Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments ir atzinis, ka tad, ja valsts nenodrošina ieslodzījumā esošai personai nepieciešamos higiēnas līdzekļus, valsts pieļauj cilvēka cieņu pazemojošu attieksmi pret šo personu (*sk. Senāta 2010. gada 6. maija sprieduma lietā Nr. SKA-160/2010 18. punktu*). Lai gan konkrētajā lietā jautājums bijis par tualetes papīru, zobu suku un zobu pastu normatīvajos aktos noteiktajā apjomā, tas tikpat labi ir attiecināms arī uz citiem higiēnas piederumiem, tostarp arī uz dvieli. Pēc administratīvo tiesu vērtējuma, dvielis ir neatņemama obligātā minimuma sastāvdaļa, kas nepieciešama, lai persona varētu pienācīgi sevi apkopt, bet tā nepiešķiršana kopsakarā ar citiem apstākļiem noved pie necilvēcīgas izturēšanās aizlieguma pārkāpuma (*sk. Administratīvās rajona tiesas 2015. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. A420327314 22. punktu un 2016. gada 1. februāra sprieduma lietā Nr. A420182715 11. un 22. punktu; sal. sk. arī Administratīvās apgabaltiesas 2017. gada 22. marta sprieduma lietā Nr. A420182715 18. punktu*).

13.2. Ministru kabinets norādījis: tas, ka personai īslaicīgās aizturēšanas vietā saskaņā ar tiesību aktiem netiek nodrošināts dvielis par valsts budžeta līdzekļiem, nav šķērslis tam, lai persona dvieli varētu izmantot. Proti, dvielis esot viens no tiem priekšmetiem, kurus atļauts glabāt īslaicīgās aizturēšanas vietā. Līdz ar to personām esot iespēja izmantot savu personīgo dvieli, kas tām nogādāts pienesumā, vai dvieli, kas personai izsniegts ieslodzījuma vietā.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumu Nr. 1022 „Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām” 5. pielikumu ieslodzījuma vietā personām izsniedz divus dvielus. Tomēr tas nenozīmē, ka ikkatra persona tādējādi jau ir apgādāta: pirmkārt, īslaicīgās aizturēšanas vietā nonāk ne tikai personas, kuras jau iepriekš ir bijušas ieslodzījuma vietā, bet gan krietni plašāks personu loks; otrkārt, ieslodzītajai personai pārvešanas brīdī var aizmirst paņemt dvieli līdzī vai tās šādu rīcību var kavēt citi faktori.

Tāpat personām ir tiesības saņemt dvieli pienesumā. Tomēr arī šāda iespēja nenozīmē, ka valsts būtu atbrīvota no pienākuma nepieļaut un novērst pazemojošu izturēšanos. Tas, ka ir personas, kuras var apgādāt aizturēto ar dvieli un ir informētas par aizturētā situāciju, kā arī vēlas un spēj aizturētajam nogādāt nepieciešamās higiēnas preces, ir tikai pieņēmums, kas ne visos gadījumos var piepildīties. Turklāt pat tad, ja tas varētu piepildīties, laikposms no personas ievietošanas īslaicīgās aizturēšanas vietā līdz brīdim, kad tā saņems šādu trešo personu piegādātu dvieli, būtu pārāk ilgs un tajā apiešanās ar personu jau būtu

atzīstama par pazemojošu. Visbeidzot, kā norādījusi arī pieaicinātā persona Ilvija Pūce, par piemērotu apstākļu (pietiekams ēdiens, gultas veļa, higiēnas piederumi) nodrošināšanu brīvības atņemšanas vietās ir atbildīga tieši valsts, un tie nevar būt atkarīgi no aizturēto personu finansiālajām iespējām vai pienesumiem.

Gadījumos, kad īslaicīgās aizturēšanas vietā esošai personai ir savs dvielis, papildu dviela neizsniegšana, protams, neaizskartu šīs personas pamattiesības. Tomēr absolūta un visaptveroša paļaušanās uz šādu personas pašaprūpes iespēju nav pamatota iepriekšminēto iemeslu dēļ – proti, personas iespēja iegūt savā turējumā dvieli nebūt nav garantēta. Tātad nepamatota pieņēmuma rezultātā personām, kuras neatbilst minētajai prezumpcijai, tiek liegtas iespējas uzturēt sava ķermeņa higiēnu un attiecīgi pret tām tiek īstenota cietsirdīga un cilvēka cieņu pazemojoša izturēšanās, kas atkarībā no konkrētajiem apstākļiem ietekmē gan indivīda fizisko, gan psiholoģisko stāvokli.

13.3. Izskatāmajā lietā būtisks ir šāds jautājums: vai Ministru kabinetam bija tiesības apstrīdētajā noteikumu normā noteikt, ka aizturētajām personām ir izsniedzams arī dvielis, proti, vai Ministru kabinets ir rīkojies atbilstoši savām pilnvarām un nav tās izmantojis nepareizi, nepamatoti uzskatot, ka tās ir pārāk šauras?

13.3.1. Saeima norādījusi, ka Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta pirmā daļa citstarp ietvērusi pilnvarojumu Ministru kabinetam noteikt, ka aizturētajām personām piešķirams dvielis, to saprotot kā higiēnas līdzekli. Tas izrietot arī no Ministru kabineta pienākuma regulējuma izstrādes laikā ņemt vērā personu pamattiesības. Proti, likumdevējs esot piešķīris izpildvarai plašu rīcības brīvību, lai tā, citstarp sekojot līdzi starptautiskajā un nacionālajā tiesu praksē atzītiem cilvēktiesību standartiem attiecībā uz aizturēto personu nodrošināšanu ar personīgās higiēnas līdzekļiem, varētu izdot tādas tiesību normas, kas aizturēto personu tiesības un intereses nodrošinātu pienācīgā apmērā.

Savukārt Ministru kabinets uzsvēris, ka dvielis nav uzskatāms par mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekli un tādēļ neesot bijis pamata to ietvert uz pilnvarojuma pamata pieņemtajā nodrošināmo līdzekļu uzskaitījumā. Šāds secinājums izrietot no Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma, kura 19. panta sestajā daļā dvielis minēts līdzās gultas vietai un gultas piederumiem, kā arī no Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumiem Nr. 1022 „Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām”, kuros dvielis ierindots starp gultas veļas piederumiem.

Satversmes tiesa atzinusi, ka saskaņā ar varas dalīšanas principu izpildvarai ir tiesības izdot noteikumus tikai likumā noteiktos gadījumos un tie nedrīkst būt pretrunā ar Satversmi un likumiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 1998. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 04-03(98) secinājumu daļu*). Proti, Ministru kabinetam var uzdot likuma ieviešanai dzīvē nepieciešamā regulējuma izstrādāšanu, lai tiktu detalizēta likumā ietvertā politiskā griba vai noteikta likuma īstenošanas kārtība. Šādos normatīvajos aktos nedrīkst ietvert tiesību normas, kas nav uzskatāmas par palīglīdzekļiem likuma normas īstenošanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10. punktu*). Ja Ministru kabinets tiesību normās paredz plašāku regulējumu, nekā tam uzdots, tas ir pārkāpis pilnvarojuma robežas.

Tomēr par pilnvarojuma kļūdu atzīstama arī nepienācīga rīcība, proti, Ministru kabineta uzskats, ka tam sniegtais pilnvarojums neļauj pieņemt noteiktas normas, lai gan likumdevējs ir vēlējis to pieņemšanu. It sevišķi tas attiecas uz gadījumiem, kad Ministru kabinets nav nodrošinājis indivīdam kādus labumus, ko tam būtu vēlējis likumdevējs (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-06-0103 18.3. punktu*).

13.3.2. Lai izvērtētu, vai pilnvarojums ievērots, jānoskaidro pilnvarojošo normu saturs un mērķis, bet pēc tam jāpārbauda, vai Ministru kabinets, izdodot attiecīgās normas, ir ievērojis tam likumā noteiktā pilnvarojuma robežas (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-33-03 13. punktu*).

Likumdevējs ar Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta pirmo daļu pilnvarojis Ministru kabinetu noteikt aizturētā uztura, mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normas, bet pats jau iepriekš noteicis, kādai jābūt aizturētās personas guļvietai.

Kā norādīts jau iepriekš, mazgāšanās un personiskā higiēna nozīmē personas rūpes par sava ķermeņa tīrību. Atbilstoši Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 2. panta otrajai daļai īslaicīgās aizturēšanas vietā ir jābūt iekārtotai citstarp mazgāšanās telpai. Savukārt no mazgāšanās nav nošķirama ķermeņa nožāvēšana vai noslaucīšana pirms atgriešanās sociālajā vidē. Līdz ar to Ministru kabineta norāde, ka dvielis nav uzskatāms par personīgās higiēnas piederumu, ir tiešā pretrunā ar šā priekšmeta būtību.

Tāpat arī Ministru kabineta arguments, ka Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā dvielis ir minēts līdzās individuālai gultas vietai un gultas piederumiem, tam attiecīgi nozīmējot, ka dvielis ir gultas veļas sastāvdaļa, un neļaujot to ietvert

apstrīdētajā noteikumu normā, nav pamatots. Jēdzienu uzskaitījums blakus nenozīmē, ka tos visus apvienotu viens virsjēdziens.

Līdz ar to likumdevējs, pilnvarojot Ministru kabinetu noteikt mazgāšanas un higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normas, nebija liedzis Ministru kabinetam tajās ietvert arī dvieli; tieši pretēji – šāda rīcība atbilstu pilnvarojuma būtībai.

Turklāt ir būtiski pilnvarojuma mērķi netraktēt pārāk šauri. Proti, izpildvarai, interpretējot pilnvarojošo likuma normu, ir jāievēro paša likuma būtība un mērķis, kuru aizsardzībai likums ir pieņemts, kā arī no tiesību sistēmas izrietošas prasības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2015. gada 14. oktobra sprieduma lietā Nr. 2015-05-03 13.3. punktu un 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 18.3.2. un 23. punktu*).

Izskatāmajā situācijā likumdevēja pilnvarojums ir tieši saistīts ar mērķi noteikt aizturētajai personai tādus apstākļus, kas atbilst cilvēka cieņas principam un nepārkāpj no Satversmes 95. panta otrā teikuma izrietošo cietsirdīgas un cilvēka cieņu pazemojošas izturēšanās aizliegumu. Šāds secinājums izriet arī no tiesību sistēmas, kuras pamatā ir visu valsts varas atzaru pienākums savā darbībā ievērot cilvēktiesības un citus vispārējos tiesību principus. Līdz ar to Ministru kabinetam bija praktiski un aktīvi jāizvērtē tas, cik ilgi personas tiek turētas īslaicīgās aizturēšanas vietās un kas tām nepieciešams, lai būtu nodrošināta šīs uzturēšanās atbilstība cilvēka cieņas principam.

Aizturētajām personām to higiēnai nepieciešamos līdzekļus nedrīkst piešķirt formāli, nenodrošinot to faktisko pielietojamību mērķa – cilvēka cienīga eksistence – sasniegšanai un attiecīgi apejoties ar tos saņemošo personu kā ar objektu.

Nenosakot aizturētajai personai pilnvērtīgu mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājumu atbilstoši likumdevēja noteiktajam deleģējumam, Ministru kabinets ir pārkāpis cietsirdīgas un cilvēka cieņu pazemojošas izturēšanās aizliegumu.

Ministru kabinetam atbilstoši tam piešķirtajam pilnvarojumam kopsakarā ar pienākumu ievērot cilvēka cieņu bija jānoteic, ka personām īslaicīgās aizturēšanas vietā piešķirams dvielis. Noteikumu Nr. 38 4. pielikums, ciktāl tas neparedz dviela izsniegšanu, pārkāpj cietsirdīgas un pazemojošas izturēšanās aizliegumu un attiecīgi neatbilst Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

14. Ikvienai institūcijai, kas izdod normatīvos aktus, ir pienākums periodiski pārskatīt tās noteikto tiesisko regulējumu, lai izvērtētu tā nepieciešamību atbilstoši faktisko un tiesisko apstākļu izmaiņām, kuras tiesību normas pieņemšanas brīdī var būt grūti vai pat neiespējami prognozēt. Tādējādi tiek nodrošināta tiesiskā regulējuma atbilstība faktiski pastāvošajām sabiedrības vajadzībām (*sk. Satversmes tiesas 2022. gada 10. marta sprieduma lietā Nr. 2021-24-03 31.2. punktu*).

Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta ceturtā daļa kopš likuma spēkā stāšanās 2005. gada 21. oktobrī līdz 2022. gada 17. februārim nebija tikusi pārskatīta. Proti, norma, kas noteic, ka aizturētajiem nodrošināma tikai atsevišķa guļvieta, matracis un sega, bijusi spēkā gandrīz 17 gadus. Savukārt Noteikumi Nr. 38 kopš 2006. gada 25. janvāra ir grozīti vienu reizi, 2012. gada 6. novembrī, ar šiem grozījumiem nosakot speciālā uztura normas īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietotajām personām, kas tām nodrošināmas, ja konvojēšanas laikā no īslaicīgās aizturēšanas vietas uz tiesu vai procesuālo darbību veikšanai nav iespējams nodrošināt ēdienreizi īslaicīgās aizturēšanas vietā. Proti, arī šie noteikumi attiecībā uz īslaicīgās aizturēšanas vietā esošo personu stāvokli pēc būtības nav tikuši pārskatīti ļoti ilgi.

Šajā laikposmā ir turpinājusies gan sabiedrības attīstība, pieaugot izpratnei par cilvēka cieņu, gan arī valsts finanšu resursu pieaugums. Tāpat šajā laikposmā ir publicēti gan Spīdzināšanas novēršanas komitejas, gan tiesībsarga ziņojumi par situāciju īslaicīgās aizturēšanas vietās. Līdz ar to tiesību normu pieņēmējiem ir bijis pamats pārskatīt apstrīdētā regulējuma atbilstību faktiskajai situācijai, lai novērstu cilvēka cieņai neatbilstošu izturēšanos.

Pilnvarojums izpildvarai pieņemt noteiktas tiesību normas parasti tiek paredzēts citstarp tieši tādēļ, ka Ministru kabinets var ātrāk reaģēt uz noteiktiem apstākļiem un pielāgot tiem izdotās tiesību normas (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 14. punktu; sk. arī: Uhle A. In: Kluth W., Krings G. (Hrsg.) Gesetzgebung. Rechtsetzung durch Parlamente und Verwaltungen sowie ihre gerichtliche Kontrolle. Heidelberg: Müller, 2014, S. 592*). Tas nozīmē, ka Ministru kabinetam bija iespēja ātrāk reaģēt uz apstrīdētās noteikumu normas grozīšanas nepieciešamību. Tāpat pilnvarojuma esence nereti izriet no Ministru kabineta piesaistes nozarei, kas nozīmē arī specifiskas zināšanas par personu vajadzībām (*ibid.*).

Savukārt parlamentārā paškontrole ir daļa no parlamenta novērošanas un korekcijas pienākuma, kas izriet no parlamenta pienākuma nodrošināt, ka tā pieņemtās tiesību normas ne tikai sākotnēji ir bijušas, bet arī paliek atbilstošas

konstitūcijai (sk.: Höfling W., Engels A. In: Kluth W., Krings G. (Hrsg.) *Gesetzgebung. Rechtsetzung durch Parlamente und Verwaltungen sowie ihre gerichtliche Kontrolle. Heidelberg: Müller, 2014, S. 857, 864*). Šādas paškontroles norise ir balstīta gan parlamenta pašiniciatīvā, gan arī citu personu, piemēram, ziņotāju, rīcībā (*ibid.*, S. 853). Kā jau vairākkārt uzsvērts šajā spriedumā, uz īslaicīgās aizturēšanas vietās turēto personu cilvēka cieņai neatbilstošo stāvokli ir norādīts vairākos avotos un vairāku gadu garumā.

Tāpat arī likumdevējam ar parlamentārās kontroles starpniecību vai citiem tā rīcībā esošajiem tiesiskajiem līdzekļiem ir jāgādā, lai pilnvarojums tiktu izpildīts atbilstoši Satversmei (sk. *Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 10.3.punktu un 2018. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-06-0103 18.3. punktu*). Izskatāmās lietas apstākļos, kad ilgstoši līdzās likumdevēja pieņemtajai tiesību normai par aizturētajām personām nodrošināmajiem mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļiem pastāvējušas Ministru kabineta pieņemtas normas, kas ir pretrunā ar likumdevēja noteikto mērķi, likumdevējam pašam bija pienākums gādāt par to, lai šī juridiskā pretruna tiktu konstatēta un nekavējoties novērsta (sk. *Satversmes tiesas 2018. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-06-0103 18.3. punktu*). Tomēr no lietas materiāliem nav secināms, ka likumdevējs būtu šo pretrunu konstatējis un centies novērst.

Papildus tam Satversmes tiesa vērš uzmanību uz tiesībsarga ziņojumos ietverto norādi, ka no cilvēka pamattiesību viedokļa laikposmam, kuru persona pavada īslaicīgās aizturēšanas vietā, vajadzētu būt minimālam un arī attiecībā uz apcietinātajām un notiesātajām personām, kas īslaicīgās aizturēšanas vietās ir ievietotas procesuālo darbību veikšanai, šo laikposmu vajadzētu ierobežot līdz septiņām darba dienām (sk., piemēram, *tiesībsarga 2019. gada 28. marta ziņojuma par vizīti Jūrmalas iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 5. lpp., 2019. gada 3. maija ziņojuma par vizīti Valmieras iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 7. lpp., 2019. gada 23. maija ziņojuma par vizīti Saldus iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas vietā 6. lpp. u. c.*). Uz šo aspektu būtisku uzmanību vērsusi arī Spīdzināšanas novēršanas komiteja (sk. *Spīdzināšanas novēršanas komitejas 2017. gada 29. jūnija ziņojuma Latvijas valdībai par 2016. gada 12.–22. aprīļa vizīti 13. punktu. Pieejams: <https://www.coe.int/en/web/cpt/states>*). Nodrošinot to, ka personas īslaicīgās aizturēšanas vietās tiek turētas maksimāli īsu laiku, tiktu mazināts arī tām no šo vietu specifikas izrietošais cilvēka cieņas aizskārums risks.

15. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no sprieduma publicēšanas dienas, ja tiesa nav noteikusi citādi.

Satversmes 95. panta otrais teikums ietver absolūtu aizliegumu pret personu izturēties cietsirdīgi un pazemojoši. Līdz ar to spriedumam nosakāms tūlītējs spēks, liedzot šādas izturēšanās turpināšanos.

Ar 2022. gada 17. februāra likumu „Grozījumi Aizturēto personu turēšanas kārtības likumā” Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta ceturtā daļa tika papildināta ar 3. un 4. punktu šādā redakcijā:

„3) segu un spilvenu, ja aizturēšanas laiks ietver naktsmieru;

4) divieli, ja aizturētajam nav sava divieļa un tas nepieciešams lietošanai.”

Atbilstoši minētā likuma 4. pantam, ar ko pieņemts Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma pārejas noteikumu 5. punkts, šie grozījumi stājas spēkā 2023. gada 1. janvārī.

Līdz ar to likumdevējs ir nodrošinājis, ka no 2023. gada 1. janvāra katrā īslaicīgās aizturēšanas vietā personai tiks piešķirts spilvens un divielis. Tomēr līdz šim datumam aizturēto personu tiesību ievērošana ir jānodrošina atbilstoši šim spriedumam un tajā minētajām rīcības iespējām, kā arī izvērtējot to, cik ilgi personas uzturas īslaicīgās aizturēšanas vietās, un citas iespējas nodrošināt cilvēka cieņai atbilstošu attieksmi pret šīm personām.

Savukārt, vērtējot šā sprieduma ietekmi uz Administratīvās rajona tiesas tiesvedībā esošo lietu Nr. A420156120, jāsecina: lai šā sprieduma rezultāts ietekmētu tiesisko situāciju, kādā ir persona, kuras tiesību aizsardzībai iesniegts pieteikums administratīvajā lietā, apstrīdēto regulējumu nepieciešams atzīt par spēkā neesošu no personas pamattiesību aizskāruma rašanās brīža, proti, no brīža, kad apstrīdētais regulējums tika piemērots šai personai (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 2. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-07-01 24.2. punktu*). Turklāt nevar izslēgt iespējamību, ka vēl kāda persona ir uzsākusi savu ar apstrīdēto regulējumu aizskarto pamattiesību aizsardzību. Lai aizsargātu to personu pamattiesības, kuras ir uzsākušas savu tiesību aizsardzību, nepieciešams noteikt, ka apstrīdētais regulējums, ciktāl tas neparedz spilvena un divieļa izsniegšanu, attiecībā uz šīm personām zaudē spēku no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta ceturtās daļas 2. punktu, ciktāl tas neparedz aizturētajām personām piešķirt spilvenu, un Ministru kabineta 2006. gada 10. janvāra noteikumu Nr. 38 „Noteikumi par īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietoto personu uztura, mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normām” 4. pielikumu, ciktāl tas neparedz aizturētajām personām piešķirt dvieli, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 95. panta otrajam teikumam.

2. Attiecībā uz personām, kuras uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību ar tiesību aizsardzības līdzekļiem, atzīt Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta ceturtās daļas 2. punktu, ciktāl tas neparedz aizturētajām personām piešķirt spilvenu, un Ministru kabineta 2006. gada 10. janvāra noteikumu Nr. 38 „Noteikumi par īslaicīgās aizturēšanas vietā ievietoto personu uztura, mazgāšanas un personīgās higiēnas līdzekļu nodrošinājuma normām” 4. pielikumu, ciktāl tas neparedz aizturētajām personām piešķirt dvieli, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 95. panta otrajam teikumam un spēkā neesošu no personas pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš